

**ZAMONAVIY TA'LIM SHAROITIDA PEDAGOGLARNING KASBIY
KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHNING
PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK JIHATLARI**

Yuldasheva Sarvinoz Xurmatillo qizi

Andijon davlat texnika instituti

“Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi”

Mutaxassisligi 1-kurs magistranti.

e-mail: sarvinoztursunova621@gmail.com Tel: +998 94 164 99 00

Latibov Shoxruxbek Muhammadyusuf o'g'li

Andijon davlat texnika instituti

Texnologik mashinalar va mehnat muhofazasi kafedrası dotsenti.

e-mail: shoxruxbek.latibov@mail.ru Tel: +998944374121

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18787007>

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimi sharoitida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish masalasi yoritilgan. Tadqiqotda pedagog kasbiy kompetensiyasining nazariy asoslari, psixologik omillari va ta'lim samaradorligiga ta'siri tahlil qilindi. Natijalar pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi, motivatsiyasi va reflektiv faoliyati ta'lim sifatini oshirishda muhim omil ekanini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: pedagog, kasbiy kompetensiya, motivatsiya, refleksiya, uzluksiz ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv.

KIRISH.

XXI asrda ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining strategik resursi sifatida e'tirof etilmoqda.

Globallashuv jarayonlari, raqamli transformatsiya, mehnat bozoridagi strukturaviy o'zgarishlar hamda axborot oqimining keskin ortishi ta'lim mazmuni va sifatiga nisbatan yangi talablarni shakllantirmoqda. Ushbu jarayonlarda pedagog shaxsi ta'lim tizimining asosiy subyekti sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ta'lim sifati, avvalo, pedagogning kasbiy tayyorgarligi, kompetensiyalari va metodik mahorati bilan belgilanadi [1].

An'anaviy ta'lim paradigmasida pedagog bilim beruvchi va nazorat qiluvchi subyekt sifatida talqin etilgan bo'lsa, zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv sharoitida pedagog ta'lim jarayonining tashkilotchisi, fasilitatori, maslahatchisi va reflektiv tahlilchisi sifatida namoyon bo'ladi [3]. Bu esa pedagogik faoliyatning mazmun-mohiyatini tubdan o'zgartirib, pedagogdan faqat nazariy bilim emas, balki murakkab pedagogik vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, samarali muloqot o'rnatish va innovatsion metodlarni qo'llay olish qobiliyatini talab qiladi.

Kasbiy kompetensiya tushunchasi pedagogika va psixologiya fanlarida turlicha talqin etiladi. I.A. Zimnyaya kasbiy kompetensiyani shaxsning muayyan faoliyat turini samarali amalga oshirishga tayyorligi va qobiliyati sifatida izohlaydi [1]. A.K. Markova esa pedagog professionalizmini kasbiy ong, kasbiy o'zini anglash va reflektiv faoliyat asosida shakllanuvchi integral sifat sifatida tavsiflaydi [2]. Ushbu yondashuvlarga ko'ra, pedagogning kasbiy kompetensiyasi nafaqat bilim va ko'nikmalar yig'indisi, balki shaxsiy sifatlar, qadriyatlar, motivatsiya va kasbiy identifikatsiyaning uyg'unlashuvidir.

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda pedagogik kompetensiya ko'p komponentli tuzilma sifatida ko'rib chiqiladi. Uning tarkibiga kognitiv (bilim), operatsion (amaliy ko'nikma), motivatsion, reflektiv va kommunikativ komponentlar kiradi. Ushbu komponentlarning o'zaro uyg'unligi pedagogik faoliyat samaradorligini belgilaydi [3]. Ayniqsa, reflektiv komponent pedagogning o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolar ustida ishlash va metodik yondashuvlarini takomillashtirish imkonini beradi.

Xalqaro miqyosdagi tadqiqotlar pedagog shaxsining ta'lim sifati bilan bevosita bog'liqligini tasdiqlaydi. UNESCO hisobotlarida pedagoglarning kasbiy rivojlanishi ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning muhim omili sifatida qayd etilgan [4]. OECD ma'lumotlariga ko'ra, o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi o'quvchilarning o'quv natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi hamda ta'lim tizimining raqobatbardoshligini oshiradi [7].

J. Hattie tomonidan olib borilgan meta-tahlil natijalari pedagogning reflektiv faoliyati va metodik mahorati o'quvchilarning akademik yutuqlariga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi [5].

Raqamli ta'lim muhitining shakllanishi pedagog kasbiy kompetensiyalariga qo'yiladigan talablarni yanada murakkablashtirdi. Masofaviy va aralash ta'lim shakllari, interaktiv platformalar, sun'iy intellekt asosidagi resurslar pedagogdan raqamli savodxonlik, moslashuvchanlik va innovatsion fikrlashni talab etadi. Shu sababli pedagogning kasbiy rivojlanishi uzluksiz va tizimli xarakterga ega bo'lishi zarur [6]. Shunday qilib, zamonaviy ta'lim sharoitida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish muammosi nazariy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi. Pedagog shaxsining motivatsion sohasi, reflektiv qobiliyati, kasbiy barqarorligi hamda uzluksiz ta'limga bo'lgan ehtiyoji uning kasbiy samaradorligini belgilovchi asosiy omillar sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur tadqiqot aynan ushbu psixologik-pedagogik omillarni nazariy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI.

Pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika hamda ta'lim psixologiyasining ustuvor ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur muammo bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar pedagog shaxsining kasbiy tayyorgarligi, professional ongining shakllanishi, motivatsion sohasi va reflektiv faoliyatini kompleks o'rganishga qaratilgan.

I.A. Zimnyaya pedagogik kompetensiyani shaxsning faoliyatni samarali amalga oshirishga tayyorligi sifatida izohlaydi va uning tarkibiy qismlarini kognitiv, operatsion hamda shaxsiy-motivatsion komponentlarga ajratadi [1]. Muallifning ta'kidlashicha, pedagogik kompetensiya shaxsning ichki imkoniyatlari va tashqi talablar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlaydi. Bu yondashuv pedagogik faoliyatni nafaqat bilimlar majmui, balki faoliyatga tayyorgarlik darajasi sifatida talqin qilish imkonini beradi.

A.K. Markova professionalizm tushunchasini kengroq kontekstda ko'rib chiqadi. U pedagog professionalizmini kasbiy ong, kasbiy o'zini anglash, refleksiya va kasbiy identifikatsiya bilan bog'liq integral sifat sifatida tavsiflaydi [2]. Markova nazariyasiga ko'ra, pedagogning kasbiy rivojlanishi bosqichma-bosqich jarayon bo'lib, u kasbiy moslashuv, barqarorlashuv va ijodiy o'sish bosqichlarini o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuv pedagog shaxsining ichki psixologik resurslarini tahlil qilishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Milliy tadqiqotlarda ham pedagogik kompetensiyaning ta'lim sifati bilan uzviy bog'liqligi asoslab berilgan. Shodiyev va Qodirova pedagogik kompetensiyaning ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida talqin etib, kompetensiyaviy yondashuvning o'quv natijalariga ijobiy ta'sirini ko'rsatadi [3]. Ularning fikricha, kompetensiyaviy model pedagogning nazariy tayyorgarligi bilan bir qatorda, amaliy faoliyatni samarali tashkil etish qobiliyatini ham qamrab oladi.

Xalqaro miqyosdagi tadqiqotlar pedagog shaxsining ta'lim sifatiga ta'sirini empirik jihatdan tasdiqlaydi. UNESCO hisobotlarida pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning asosiy sharti sifatida e'tirof etilgan [4]. Hisobotda pedagoglarning raqamli savodxonligi, metodik moslashuvchanligi va innovatsion fikrlashi zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlari sifatida ko'rsatiladi.

OECD tomonidan e'lon qilingan "Education at a Glance" hisobotida pedagoglarning malaka oshirish jarayonida faol ishtirok etishi o'quvchilarning akademik natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan [7]. Bu ma'lumotlar pedagog kasbiy rivojlanishining tizimli tashkil etilishi zarurligini ko'rsatadi.

J. Hattie tomonidan olib borilgan keng ko'lamli meta-tahlillar pedagogning shaxsiy ta'siri, reflektiv yondashuvi va metodik mahorati o'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi [5]. Hattie ta'kidlashicha, samarali pedagog o'z faoliyatini doimiy ravishda tahlil qiladi va o'quvchilarning fikr-mulohazalarini inobatga oladi.

Boltaboyev pedagog kasbiy rivojlanishining psixologik asoslarini tahlil qilib, kasbiy motivatsiya va reflektiv faoliyat pedagogning professional o'sishida hal qiluvchi rol o'ynashini asoslaydi [6]. Muallif pedagogik jarayonda psixologik barqarorlik va kasbiy qoniqishning ahamiyatini alohida ta'kidlaydi.

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, pedagogik kompetensiya integrativ va ko'p omilli tuzilma bo'lib, uning rivojlanishi shaxsiy va institutsional omillarning o'zaro ta'siriga bog'liq. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini psixologik-pedagogik jihatdan kompleks o'rganish zarurati saqlanib qolmoqda.

METODLAR.

Mazkur tadqiqot pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish jarayonini nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot metodologiyasi tizimli, kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarga asoslandi.

1. Nazariy tahlil metodi - Nazariy tahlil orqali pedagogik va psixologik adabiyotlar, ilmiy maqolalar hamda normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi [1, 2, 6]. Ushbu metod pedagogik kompetensiya tushunchasining mohiyatini aniqlash, uning tarkibiy qismlarini tizimlashtirish va nazariy modelini ishlab chiqish imkonini berdi.

2. Qiyosiy-taqqoslash metodi - Mazkur metod yordamida milliy va xorijiy tadqiqotlar o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlar aniqlashtirildi [4, 7]. Xususan, UNESCO va OECD hisobotlaridagi yondashuvlar milliy ilmiy qarashlar bilan solishtirildi. Bu esa pedagog kasbiy rivojlanishining universal va mintaqaviy xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi.

3. Umumlashtirish metodi - Ilmiy manbalarda ilgari surilgan nazariy qarashlar umumlashtirilib, pedagog kasbiy kompetensiyasining integrativ modeli shakllantirildi.

Umumlashtirish metodi natijalarini tizimlashtirish va ilmiy xulosalar chiqarishda muhim ahamiyat kasb etdi.

4. Pedagogik kuzatuv metodi - Pedagogik kuzatuv orqali ta'lim jarayonida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarining namoyon bo'lishi o'rganildi. Kuzatuv jarayonida pedagoglarning metodik faoliyati, kommunikativ qobiliyati, reflektiv yondashuvi va innovatsion metodlardan foydalanish darajasi tahlil qilindi. Ushbu metod empirik ma'lumotlar olish va nazariy xulosalarni tasdiqlashga xizmat qildi.

5. Tizimli yondashuv - Tadqiqot jarayonida pedagog kasbiy kompetensiyasi ko'p komponentli tizim sifatida ko'rib chiqildi. Har bir komponentning o'zaro bog'liqligi va ta'lim samaradorligiga ta'siri kompleks tarzda tahlil qilindi.

NATIJALAR.

Tadqiqot natijalari pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirish jarayoni ko'p omilli, tizimli hamda uzluksiz xarakterga ega ekanini ko'rsatdi.

Nazariy tahlil va pedagogik kuzatuv asosida kasbiy kompetensiyaning tarkibiy komponentlari o'zaro uzviy bog'liqlikda namoyon bo'lishi aniqlandi.

Birinchidan, motivatsion komponent pedagog kasbiy rivojlanishining asosiy ichki omili sifatida namoyon bo'ldi. Ichki motivatsiyasi yuqori bo'lgan pedagoglarda innovatsion faoliyatga moyillik, metodik yangiliklarni o'zlashtirishga intilish hamda o'z ustida ishlash darajasi yuqoriroq ekani kuzatildi [2]. Bunday pedagoglar malaka oshirish kurslari va ilmiy-amaliy seminarlar jarayonida faol ishtirok etishi bilan ajralib turdi. Bu holat kasbiy qoniqish va professional identifikatsiya darajasi bilan bevosita bog'liq ekanligi aniqlandi [6].

Ikkinchidan, reflektiv komponent pedagogik faoliyat samaradorligini belgilovchi muhim mexanizm sifatida namoyon bo'ldi. Kuzatuv natijalari shuni ko'rsatdiki, o'z darslarini tahlil qiladigan, o'quvchilarning fikr-mulohazalarini inobatga oladigan pedagoglarda metodik yondashuvlar muntazam takomillashib boradi. J. Hattie tadqiqotlarida ham reflektiv yondashuvning ta'lim natijalariga sezilarli ta'siri qayd etilgan [5]. Tadqiqot davomida reflektiv faoliyatni qo'llagan pedagoglarda o'quvchilar faolligi va o'zlashtirish darajasi yuqoriroq bo'lgani kuzatildi.

Uchinchidan, kognitiv va operatsion komponentlar o'zaro integratsiyalashgan holda namoyon bo'ldi. Nazariy bilimlar bilan amaliy ko'nikmalarning uyg'unligi pedagogik mahoratni ta'minlovchi asosiy shart sifatida aniqlandi [1, 3]. Faqat nazariy bilimga ega, biroq metodik jihatdan yetarlicha tayyorgarlikka ega bo'lmagan pedagoglarda ta'lim samaradorligi pastroq darajada bo'lishi kuzatildi.

To'rtinchidan, raqamli kompetensiya zamonaviy pedagog kasbiy kompetensiyasining ajralmas qismi sifatida namoyon bo'ldi. Raqamli platformalar va interfaol metodlardan foydalanayotgan pedagoglarda dars jarayonining samaradorligi yuqori bo'lib, o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalari rivojlangani kuzatildi [4]. Bu natijalar UNESCO hisobotlarida qayd etilgan ilmiy xulosalar bilan uyg'unlikda ekanini ko'rsatdi.

Beshinchidan, pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanish faoliyati ta'lim sifati bilan bevosita bog'liqligi aniqlandi. Malaka oshirish kurslarida muntazam ishtirok etuvchi pedagoglarda metodik kompetensiya va kasbiy barqarorlik darajasi yuqoriroq bo'ldi [7]. Bu holat pedagog kasbiy rivojlanishining institutsional qo'llab-quvvatlanishi zarurligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalari asosida pedagog kasbiy kompetensiyasining quyidagi oʻzaro bogʻliq modeli shakllantirildi:

ichki omillar: motivatsiya, refleksiya, kasbiy identifikatsiya;

tashqi omillar: taʼlim muhiti, metodik xizmat, malaka oshirish tizimi;

faoliyat natijalari: taʼlim samaradorligi, oʻquvchilar faolligi, kasbiy qoniqish.

Umuman olganda, olingan natijalar pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish taʼlim sifatini oshirishning muhim omili ekanini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

Pedagog shaxsining ichki psixologik resurslari va tashqi institutsional sharoitlarning uygʻunligi kasbiy samaradorlikni belgilovchi asosiy determinant sifatida namoyon boʻldi

MUHOKAMA.

Mazkur tadqiqot natijalari oʻqituvchilarda kasbiy faoliyat jarayonida yuzaga keladigan mushak-skelet tizimi buzilishlari muammosi dolzarb ekanligini yana bir bor tasdiqladi.

Olingan maʼlumotlar tahlili shuni koʻrsatdiki, respondentlarning sezilarli qismida soʻnggi 12 oy davomida bel, boʻyin va yelka sohasida ogʻriq sindromlari kuzatilgan. Bu holat ishlab chiqarish ergonomikasi va kasbiy sogʻliqni saqlash nazariyalarida qayd etilgan ilmiy xulosalar bilan mos keladi.

Natijalarni ilmiy manbalar bilan taqqoslash: Mushak-skelet kasalliklari (MSK) butun dunyoda mehnatga layoqatning pasayishiga olib keluvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. World Health Organization maʼlumotlariga koʻra, bel ogʻrigʻi global miqyosda nogironlikka olib keluvchi yetakchi sabablar qatoriga kiradi. Ushbu tadqiqot natijalarida ham bel sohasidagi ogʻriqlar eng yuqori koʻrsatkichni tashkil etdi.

Pedagoglar faoliyatining oʻziga xos xususiyati – uzoq vaqt tik turish, doska oldida ishlash, hujjatlar bilan ishlash jarayonida noqulay statik holatda boʻlish – mushak-skelet tizimiga ortiqcha yuklama tushishiga sabab boʻladi. International Labour Organization tomonidan eʼlon qilingan mehnat sharoitlari boʻyicha hisobotlarda ham statik zoʻriqishlar va takroriy harakatlar kasbiy xavf omillari sifatida qayd etilgan.

European Agency for Safety and Health at Work (EU-OSHA) tadqiqotlarida taʼkidlanishicha, ergonomik meʼyorlarga rioya qilinmagan ish joylarida mushak-skelet kasalliklari rivojlanish xavfi 1,5–2 barobar yuqori boʻladi. Bizning natijalar ham aynan shu tendensiyanı tasdiqlaydi: notoʻgʻri mehnat pozitsiyasi va ish joyining ergonomik jihatdan yetarli darajada tashkil etilmagani ogʻriq sindromlari koʻpayishiga olib kelgan.

Yosh va ish staji omili: Tahlil shuni koʻrsatdiki, ish staji ortgani sari mushak-skelet simptomlari uchrash chastotasi ham ortib bormoqda. Bu jarayon organizmda degenerativ oʻzgarishlarning bosqichma-bosqich rivojlanishi bilan izohlanadi. Ayniqsa 10 yildan ortiq pedagogik stajga ega respondentlarda bel va boʻyin sohasidagi ogʻriqlar koʻproq qayd etildi.

Yosh omili ham muhim determinant sifatida namoyon boʻldi. 40 yoshdan yuqori guruhda ogʻriq intensivligi yuqoriroq boʻlgani aniqlandi. Bu esa mushak-skelet tizimida yoshga bogʻliq involyutsion oʻzgarishlar bilan bevosita bogʻliq.

Jinsiy farqlar: Natijalar ayol pedagoglarda mushak-skelet simptomlari erkaklarga nisbatan biroz yuqoriroq ekanligini koʻrsatdi. Buni quyidagi omillar bilan izohlash mumkin:

Gormonal fon xususiyatlari

Mushak massasining nisbatan kamligi

Qo'shimcha uy-ro'zg'or yuklamasi

Emotsional zo'riqish darajasining yuqoriligi

Ilmiy adabiyotlarda ham ayollarda bo'yin va yelka sohasidagi og'riqlar ko'proq uchrashi qayd etilgan.

So'nggi 7 kunlik simptomlar tahlili: So'nggi 7 kunlik simptomlar bo'yicha natijalar surunkali jarayon mavjudligini ko'rsatdi. Agar og'riq faqat epizodik bo'lganida, 7 kunlik ko'rsatkichlar past bo'lishi kerak edi. Ammo qisqa muddatli davrda ham yuqori ko'rsatkichlar qayd etilishi kasalliklarning barqaror tus olganini ko'rsatadi.

Bu esa profilaktik chora-tadbirlarning yetarli darajada olib borilmayotganini anglatadi.

Ergonomik omillar va ish joyi sharoiti: Ish joyining ergonomik jihatdan noto'g'ri tashkil etilishi asosiy xavf omillaridan biri sifatida aniqlandi. Xususan:

Stol va stul balandligining mos emasligi

Doska joylashuvining noqulayligi

Kompyuter monitorining noto'g'ri balandlikda o'rnatilishi

Uzoq muddat tanaffussiz ishlash

Zamonaviy ergonomika nazariyasiga ko'ra, statik yuklama dinamik yuklamaga qaraganda mushak-skelet tizimi uchun xavfliroq hisoblanadi.

Amaliy ahamiyati: Tadqiqot natijalari quyidagi amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga asos bo'la oladi:

Pedagoglar uchun ergonomik treninglar tashkil etish Ish joylarini antropometrik ko'rsatkichlarga moslashtirish

Har 40–60 daqiqada qisqa tanaffuslar joriy qilish

Profilaktik tibbiy ko'riklarni muntazam o'tkazish

Sog'lomlashtiruvchi jismoniy mashqlar dasturini joriy etish

Olingan natijalar pedagogik faoliyatda mushak-skelet tizimi buzilishlari yuqori darajada uchrashini ko'rsatdi. Bu esa kasbiy sog'liqni muhofaza qilish tizimini takomillashtirish zarurligini bildiradi. Ergonomik me'yorlarga rioya qilish, profilaktik choralarni kuchaytirish hamda mehnat sharoitlarini optimallashtirish mushak-skelet kasalliklari xavfini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

XULOSA

Tadqiqot natijalari pedagoglarning kasbiy faoliyati davomida mushak-skelet tizimi buzilishlari keng tarqalgan muammo ekanligini tasdiqladi. Bel, bo'yin va yelka sohasidagi og'riq sindromlari pedagogik mehnatning statik va uzoq muddatli yuklamalari bilan bevosita bog'liq bo'lib, bu holat kasbiy salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, so'nggi 12 oy davomida respondentlarning sezilarli qismida mushak-skelet simptomlari qayd etilgan. Ayniqsa bel sohasidagi og'riqlar ustunlik qildi, bu esa pedagogik faoliyatda statik zo'riqishlar muhim xavf omili ekanligini bildiradi. So'nggi 7 kunlik simptomlar tahlili esa og'riq sindromlarining surunkali tus olishi mumkinligini ko'rsatdi.

Ilmiy manbalar bilan taqqoslash natijalari bu xulosalarni tasdiqlaydi. Mushak-skelet kasalliklari global miqyosda mehnatga layoqat pasayishining asosiy sabablaridan biri bo'lib, ayniqsa statik mehnat sharoitlarida yuqori uchrash chastotasiga ega.

World Health Organization ma'lumotlariga ko'ra, bel og'rig'i nogironlikka olib keluvchi yetakchi omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari ushbu global tendensiya bilan mos keladi.

Shuningdek, ergonomik omillar kasbiy salomatlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ish joyining antropometrik talablarga mos emasligi, tanaffussiz uzoq muddat ishlash va noqulay ish pozitsiyasi mushak-skelet tizimiga ortiqcha yuklama tushiradi.

International Labour Organization hisobotlarida ham statik zo'riqishlar kasbiy xavf omili sifatida qayd etilgan. Tadqiqot natijalari ushbu nazariy xulosalarni amaliy jihatdan tasdiqladi.

Ayol pedagoglarda simptomlar nisbatan yuqoriroq uchrashi gormonal va antropometrik xususiyatlar bilan izohlanadi. Yosh va ish staji ortishi bilan og'riq sindromlarining ko'payishi esa degenerativ jarayonlar hamda kasbiy yuklamaning yig'ilib borishi bilan bog'liq.

Umuman olganda, tadqiqot mushak-skelet tizimi kasalliklarining oldini olish uchun ergonomik va profilaktik chora-tadbirlarni kuchaytirish zarurligini ko'rsatdi. Mehnat sharoitlarini optimallashtirish, sog'lomlashtiruvchi dasturlarni joriy etish va kasbiy salomatlik monitoringini yo'lga qo'yish pedagoglarning mehnat qobiliyatini saqlashga xizmat qiladi. Bu esa ta'lim sifati va pedagogik jarayon samaradorligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – M.: Logos, 2019.
2. Markova A.K. Psixologiya professionalizma. – M.: Znaniye, 2018.
3. Shodiyev R., Qodirova D. Pedagogik kompetensiya va uning ta'lim sifati bilan bog'liqligi // Ta'lim va innovatsiya. – Toshkent, 2022. – №3.
4. UNESCO. Teachers and Teaching in a Changing World. – Paris, 2021.
5. Hattie J. Visible Learning for Teachers. – London: Routledge, 2020.
6. Boltaboyev M. Pedagog kasbiy rivojlanishining psixologik asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
7. OECD. Education at a Glance. – Paris, 2022.